

Existence jako predikáty řádů vyšších než 1

K diskusi Sousedík - Dolák

Pavel Materna

V uvedené diskusi jde o to, zda Fregův „existenční redukcionismus“ (ve formulaci Sousedíkova článku 2010) má oprávnění, jak v podstatě soudí Dolák v (2009), nebo zda lze najít důvody, pro něž bychom měli právo rozšířit užití pojmu existence tak, že by se vztahoval i na objekty 1. řádu, tj. zejména individua.

Přesvědčivé zdůvodnění neprvořádovosti pojmu existence nalezneme zejména ve Fregově spise (před 1884). Dolákova obhajoba Fregova pojmu je v pořádku, i když autor mohl podle mého názoru více využít Fregových argumentů. Sousedíkova námitka se opírá o příklad věty, jejíž analýza podle jeho názoru vede k popření homogenosti daného univerza a tak i k legitimnosti chápání existence i jako predikátu vztahujícího se na jednotliviny.

Pokusím se stručně ukázat, že z hlediska TIL

- a) Sousedíkův příklad neposkytuje zamýšlený argument,
- b) existenční predikáty nejsou skutečně aplikovatelné na jednotliviny a týkají se buď intenzí, nebo definovanosti funkcí.

Ad a). Sousedíkův příklad:

Některé bájně bytosti jsou jednorožci, ale žádná bytost ve skutečném světě není jednorožec.

Vyjdeme z našeho (fregovského) předpokladu, že existence není prvořádový predikát (v tom smyslu, že by se vztahovala na jednotliviny). Nebudeme zavádět aparát TIL a pokusíme se opsat řešení tak, aby bylo zřejmé, že uvedená věta je analyzovatelná bez toho, aby existence byla chápána jinak v první a jinak v druhé části.

„Být jednorožec“ je vlastnost individuí, je tedy explikována jako funkce, která možným světům a časům přiřazuje třídy individuí (jde

tedy o druh intenze). V daném světě W a čase T tato funkce bude mít jako hodnotu určitou třídu, řekněme K_{WT} . V daném případě to bude třída jednorožců ve světě W v čase T . Analýzou uvedené věty dostaneme následující propozici (funkci ze světů a časů do pravdivostních hodnot):¹ Je zde třída individuí, K_{wt} , o které bájé tvrdí, že je neprázdná a obsahuje individua s vlastností být jednorožec, a která je ve w , t prázdná. Pravdivost té propozice je závislá na hodnotě proměnných w (možné světy) a t (časy).

Všimněme si, že – jak víme – v aktuálním světě jde o pravdivou větu, která však neříká, že ta třída jednorožců je neprázdná i prázdná: je tu určitá třída individuí, která je prázdná a o které bájé tvrdí, že je neprázdná. Toť vše.

Nejde tedy o dva typy existence. Ta je stále v daném případě predikátem *třídy*, totiž predikátem její neprázdnosti.² Sousedíková věta „Existence bytostí, jež jsou prvky těchto tříd, je existencí prvního řádu“ již *předpokládá*, že máme existenci jako predikát vypovídající vlastnost individuí. Není proto relevantní při výkladu té věty. Jednotliví jednorožci nemají zvláštní vlastnost existence či neexistence, ale třída jednorožců má v jednotlivých světech a časech vlastnost být neprázdná, nebo prázdná. To je např. v češtině vyjádřeno výrazem „Jednorožci (ne)existují“.

Ad b). Tvrdit predikát o jednotlivinách znamená zkoumat danou jednotlivinu, zda o ní daný predikát platí. Mohu zkoumat dané číslo a chtít vědět, zda to je prvočíslo. Mohu zkoumat daný kus hmoty a zjišťovat, zda má určitou barvu, zda je to rostlina apod. Zařadit existenci mezi takové predikáty znamená odsoudit toho, kdo chce ten predikát aplikovat, k nesmyslné činnosti: Nikdo přece nebude zkoumat *dané* číslo a chtít vědět, zda existuje. Nikdo nebude chtít zkoumat daný kus hmoty a zjišťovat, zda existuje.

Co však má smysl, je zkoumat, zda určitá rovnice má kladné řešení, čili zda existuje kladné řešení dané rovnice. Logická analýza rovnice je konstrukce určité funkce. Existence řešení je opět vlastnost té

¹ Tvrzení té propozice znamená: mezi světy, kde ta propozice je pravdivá v daném čase, je i skutečný, aktuální svět.

² Nezapomeňme ovšem, že tam, kde mluvíme o třídě, mluví Frege o *pojmu*: jeho definice ztotožňuje pojem s třídou.

rovnice, nikoli nějakého čísla. Má smysl zkoumat, zda existuje prezident ČR, protože jde o individuovou roli (Church: „individual concept“), tj. funkci z možných světů a časů do univerza. Tvrdit, že prezident ČR neexistuje, znamená tvrdit, že mezi světy a časy, v nichž tato role není obsazena, je aktuální svět v čase tom a tom. (Reálný případ i v našem světě v určité době.) Máme-li na mysli V. Klause jako určité individuum, pak jistě nemá smysl zkoumat, zda existuje.

Jde o to, že individua v tomto pojetí jsou skutečně „nahá“ („bare“) v tom smyslu, že žádnou netriviální vlastnost nemají nutně.³ Ten, kdo chce predikovat existenci takových individuí, nemůže říkat nic jiného, než že dané individuum je prvkem univerza, což je sice nutné, ale není to netriviální vlastnost.

K domněnce, že by se do tvrzení o existenci individuí vrátila nutnost, kdyby se zavedlo heterogenní univerzum, není jasné, jak by mělo vypadat. A pokud bychom uvažovali (jako některé modální logiky) o více než jednom univerzu individuí, pak bychom museli čelit argumentům P. Tichého v jeho (1988, 180 – 183), které ukazují logickou i intuitivní neudržitelnost tohoto pojetí. Ke klasické námitce, že např. Pegas v některém univerzu existuje a v jiném ne, lze úspěšně namítnout, že „Pegas“ není jméno individua, jak by se zdálo na základě jeho gramatické kategorie, nýbrž že sémantika tohoto jména (okřídlený kůň zrozený z krve Medúzy atd.) ukazuje, že jde o jméno individuové role. V některých světech některé individuum tu roli plní, v jiných (např. v aktuálním) žádné individuum ji neplní. Intenzionální logiky umožňují vyrovnat se s meinongovským pojetím tímto způsobem.

V diskusi mezi filozofem-metafysikem a filozofickým logikem může docházet k nedorozuměním a v tom smyslu nemusí jít o odporující si koncepce. V našem případě jde o to, že obě strany užívají určitý termín v jiném smyslu. Je žádoucí, aby se takové diskuse konaly, a aby každá strana vysvětlila druhé straně, jak používá daný termín. Za logiky tak činí kol. Dolák a já, a návrh na terminologickou změnu můžeme těžko přijmout. Filozof formátu Sousedíka by měl na oplátku vysvětlit, jak chápe existenci on a stejně smýšlející filozofové. Problém je v tom, že takové vysvětlení bude založeno na pojmech, které my

³ Zdánlivé výjimky lze vysvětlit, ale zde můžeme jediné odkázat na podrobný výklad v Duží – Jespersen – Materna (2010).

buď nechápeme, nebo chápeme jinak. Možná by o této otázce mohla proběhnout ne zrovna oficiální diskuse, ale neformální rozprava, kde obě strany naslouchají té druhé a snaží se dojít k nějaké formě komunikačního konsensu.

*Filosofický ústav AVČR
Jilská 1
110 01 Praha 1
Česká republika
MaternaPavel@seznam.cz*

Literatura

- DOLAK, A. (2009): Odpověď na Sousedíkovu kritiku Fregeho výroku o existenci. *Organon F* 16, 242 – 246.
- FREGE, G. (před 1884): Dialog mit Pünjer über Existenz. In: Gabriel, G. (ed.): *Gottlob Frege Schriften zur Logik und Sprachphilosophie*, 1 – 22. Česky v *Studia Neoaristotelica* 5 (2008), 1, 51 – 66.
- SOUSEDÍK, S. (2010): Ještě k problematice existence. *Organon F* 17, 81 – 84.
- TICHÝ, P. (1988): *The Foundations of Frege's Logic*. Berlin – New York: De Gruyter.